

เปิดตำนาน “ทุเรียน” ราชผลไม้แห่งบางขุนนนท์

ศุภรัช คุ้มครอง

นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

E-mail: suppatat.k@hotmail.com

“ทุเรียนหอมทองหอมหวานฉ่ำๆ มาแล้วคร้าบ...โลละร้อยยี่สิบบาท”

เสียงแจ๊ๆ ของพ่อค้าบนรถขายทุเรียน ร้องเชิญชวนให้ผู้คนที่สัญจรไปมาบนถนนบางขุนนนท์ ย่านฝั่งธนบุรี มาซื้อทุเรียน พลันให้ผมและพ่อที่กำลังเฝ้าอย่างอยู่ริมถนนอดไม่ได้ที่จะแวะเข้าไปลองลิ้มรส ทุเรียนที่เดินทางมาไกลเกือบ 300 กิโลเมตร จากสวนจังหวัดระยอง เมื่อพ่อเห็นรถขายทุเรียนคราใด พ่อก็มักจะเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับสวนทุเรียนที่บ้านบางขุนนนท์แห่งนี้ ซึ่งเคยรุ่งเรืองในอดีตให้ผมฟังเสมอ เช่นเดียวกับวันนี้ที่พ่อเล่าว่า

“เมื่อก่อนบ้านเราเป็นสวนทุเรียนนะ ทุเรียนของเรามีชื่อเสียงมาก พอถึงหน้าทุเรียนก็จะมีคนมารับซื้อถึงสวนเลย และหลายครั้งก็จะมีพ่อค้ามาคัดทุเรียนจากสวนเราไปส่งที่วังหลวง”

คำบอกเล่าของพ่อในครั้งนี้ ทำให้ผมเริ่มอยากย้อนเวลาไปสัมผัสกับเรื่องราวของ “ทุเรียน” ราชผลไม้ไทยที่เคยยิ่งใหญ่ในย่านบางขุนนนท์แล้วละสิ

“บางขุนนนท์” เป็น 1 ใน 5 แขวงของเขตบางกอกน้อย มีพื้นที่ครอบคลุมเพียง 1.4 ตารางกิโลเมตร สัจจิตต์ วงษ์เทศ สันนิษฐานว่าชื่อ “บางขุนนนท์” น่าจะมีที่มาจากชื่อของ “ขุนนนท์” ขุนนางที่รับราชการในพระนคร และมีบ้านเรือนหรือสร้างผลงานสำคัญในแถบนี้ อาจจะเป็นผู้ขุดคลองหรือสร้างวัดวาอารามก็ได้

ภาพ : ทุเรียนที่วางขายบนรถบนถนนบางขุนนนท์ (ซ้าย) โอภาส บุญเปี่ยม (ขวา)

“บางขุนนนท์เนี่ยตั้งเรื่องทุเรียนนะ ที่นี้เมื่อก่อนก็เป็นสวนทุเรียน แต่จริงๆ แล้ว ทุเรียนเกิดขึ้นแถบ
มลายูทางใต้ล้วน เป็นทุเรียนที่เค้าเรียกว่าทุเรียนพื้นบ้านหรือทุเรียนพันธุ์ป่า”

นี่เป็นคำตอบของลุงตุ๋ โอบาส บุญเปี่ยม ผู้เชี่ยวชาญด้านพันธุ์ไม้ในย่านฝั่งธนบุรี เจ้าของแหล่งพันธุ์ไม้
สวนลุมมิ้ม บางขุนนนท์ หลังจากผมถามถึงความเป็นมาของทุเรียนบางขุนนนท์ ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลจาก
ศูนย์การเรียนรู้เพื่ออนุรักษ์ทุเรียนพื้นบ้านนนทบุรี และสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ ที่อธิบายไปในทาง
เดียวกันว่า “ทุเรียนแพร่กระจายเข้ามาในประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. 2330 จากภาคตะวันออกเฉียงใต้ของ
ประเทศพม่า และแพร่เข้ามาทางใต้ของประเทศไทย ต่อมาได้มีการนำเอาพันธุ์ทุเรียนต่างๆ เข้ามาปลูกเป็น
สวนทุเรียนอย่างแพร่หลายในย่านฝั่งธนบุรี ตามแนวคลองบางกอกน้อย”

ภาพ : คุณพ่อปารเมศ คุ่มครอง (วัยเด็ก) ถ่ายในสวนทุเรียนครุณะอ่อน

คุณพ่อปารเมศ คุ่มครอง ลูกชายเจ้าของสวนทุเรียนครุณะอ่อนบางขุนนนท์ เล่าให้ผมฟังว่า

“เมื่อก่อนทุเรียนเค้าเรียกว่า**ทูลเรียน** (Tourrion) เพราะว่าทุเรียนเป็นผลไม้ชั้นเลิศ เค้าจึงนิยมเอาไป
ทูล หรือเอาไปถวายให้เจ้านาย ถึงเรียกกันว่าทูลเรียนไงล่ะ”

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในอดีตทุเรียนในแถบบางขุนนนท์นี้เป็นทุเรียนชั้นเลิศ จึงมีผู้คนมาคัดเลือกแล้วซื้อ
เพื่อนำไปทูลเกล้าฯ ถวายพระมหากษัตริย์หรือเจ้านายชั้นสูงอยู่เป็นประจำ เมื่อกาลเวลาล่วงเลยไปจากคำว่า
ทูลเรียน ก็เพี้ยนมาเป็นทุเรียนเฉกเช่นปัจจุบัน

“ทุเรียนนั้นที่ขึ้นบางขุนนนท์ แต่ละต้นผลดกใจหาย ทั้งรสหวานเนื้อดีไม่ระคาย จะซื้อขายแล้วคล่องเป็นของดี ถึงตำบล บางคอแหลมและบางโคล่ ผลก็โตต้นกิ่งงามตามเนื้อที่ อีกตำบลวัดของ คลองสานมี ทั้งบางลำภูหมื่นต้นกิ่งงาม แต่รสเนื้อไม่สู้ดีเหมือนบางขุน นนท์ เป็นรองบางบนั่นสองสาม ที่อื่นนอกจากนี้ถึงมีก็ไม่งาม ผลก็ ทรามรสก็คลายแล้วไม่ทน”

ภาพ : ท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภาสกรวงศ์

จากสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ เล่มที่ 38

บทประพันธ์อันทรงคุณค่าข้างต้นบันทึกไว้ในตำราอาหารเล่มแรกของไทยที่มีชื่อว่า “แม่ครัว หัวปาร์ก” ของท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภาสกรวงศ์ ภรรยาเจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค) ซึ่งตีพิมพ์ครั้งแรกใน สมัยรัชกาลที่ 6 เป็นเครื่องยืนยันว่าทุเรียนบางขุนนนท์นั้นเคยเป็นทุเรียนที่มีรสหวานเนื้อดีกว่าถิ่นอื่นใด ซึ่งบังเอิญสอดคล้องกับที่ลุงตู่ โอบาส ได้อธิบายถึงสาเหตุที่ทำให้ทุเรียนบางขุนนนท์มีรสหวานและเนื้อดีไว้ว่า

“เมื่อทุเรียนป่าเดินทางมาถึงบางขุนนนท์แห่งนี้ก็เกิดการกลายพันธุ์ขึ้น เพราะมีการผสมพันธุ์ข้ามไป ข้ามมา จึงเกิดเป็นทุเรียนพันธุ์ใหม่ที่ดีกว่าเดิมตามกฎหมายของเมนเดลโงละ หรืออาจเป็นเพราะบางขุนนนท์เป็น พื้นที่ดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำ ทำให้ดินที่นี่มีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะสำหรับการเพาะปลูก”

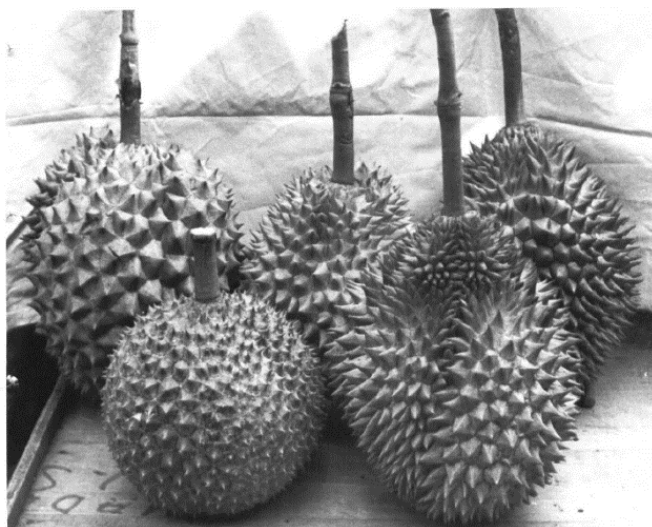
สวนทุเรียนในบางขุนนนท์ที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยู่อักกันในสมัยก่อนนั้นมีมากมาย เป็นต้นว่า สวนทุเรียนคุณยายจ่าง จุลละทรัพย์ มารดาของพลอากาศเอกทวี จุลละทรัพย์ (เสธ.ทวี) อดีตรองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม พันเอกพระยาดำเกิงรณภพ (ทัต ปัทมานนท์) อดีตเจ้ากรมช่างยุทธภัณฑ์ ทหารบก และอดีตนายกเทศมนตรี นครธนบุรี นายดาบเจือ ขำภิบาล ครูฉะอ้อน ยุธิณ คุ่มครอง นายอุ๊ต เก่ง ตะลุมบอน นายทรัพย์ โชติวิสุทธิ นายเทิม มีเต็ม นายยอด พึ่งเพาะปลูก และลุงชม สังขกนิษฐ์

ลุงเบิ้ม เอนก สังขกนิษฐ์ หนึ่งในทายาทสวนทุเรียนลุงชม สังขกนิษฐ์ บางขุนนนท์ เล่าให้ผมฟังว่าในอดีตจะมีคำพูดหนึ่งที่ผู้คนชอบพูดกันจนติดหูเกี่ยวกับผลไม้ในแต่ละท้องถิ่นว่า “ทุเรียนบางขุนนนท์ล่าง กระท้อนห่อบางกร่าง” คำว่า “ทุเรียนบางขุนนนท์ล่าง” ก็คือทุเรียนที่ปลูกตั้งแต่คลองชักพระไล่ขึ้นไปจนถึง

วัดสุวรรณาราม ซึ่งว่ากันว่าเป็นทุเรียนที่มีรสชาติดีที่สุด ส่วน “ทุเรียนบางขุนนนท์บน” ก็นับตั้งแต่คลองชักพระเลยไปจนถึงวัดดลิ่งชัน ซึ่งนี่เป็นการแบ่งพื้นที่การปลูกทุเรียนภายในท้องถิ่นที่ชัดเจนและละเอียดอย่างยิ่ง

“ทุเรียนที่สวนเราเนี่ยจะแปลกกว่าสวนของชาวบ้านเขาเนาะ คือจะมีต้นเป็นพุ่มสวยงาม” คุณพ่อเล่าให้ผมฟังพร้อมกับยิ้มอย่างกรุ้มกริ่ม

คุณพ่อเล่าต่อว่า “ปกติแล้วทุเรียนที่ปลูกในท้องถิ่นบางขุนนนท์ จะมีลำต้นสูงใหญ่เหมือนกับต้นยาง มีเพียงทุเรียนของสวนเราเท่านั้นแหละ ที่ทดลองตัดยอดต้นทุเรียนให้เตี้ย ถ้าปล่อยให้ไปธรรมชาติต้นจะสูงเกินไป มันก็จะยากต่อการเก็บผลนะ และการตัดยอดเนี่ยยังช่วยป้องกันไม่ให้ต้นทุเรียนหักโค่นเมื่อเจอพายุฤดูร้อนอีกด้วย”

ภาพ : ทุเรียนที่ปลูกในท้องถิ่นธนบุรี

ภาพจากวิทยานิพนธ์เรื่อง การสำรวจพันธุ์ทุเรียนในจังหวัดธนบุรี ของ ปิยะ เกียรติกิจ

ในอดีตบางขุนนนท์ยังเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ทุเรียนที่สำคัญในย่านฝั่งธนบุรี จึงทำให้บางขุนนนท์นั้นมีทุเรียนหลากหลายสายพันธุ์ เมื่อผมได้ยินชื่อพันธุ์ทุเรียนที่ไร่ก็อดที่จะยิ้มไม่ได้ทุกครั้ง ไม่ว่าจะ เป็น พันธุ์กระเทย กบตาขำ กบแม่เต่า อีลวง กระจุมทอง ก้านยาว และสายพันธุ์ที่ขาดไม่ได้ นั่นก็คือพันธุ์ “บางขุนนนท์” ซึ่งที่มาของชื่อนั้นมาจากชื่อท้องถิ่น ลักษณะของทุเรียนพันธุ์นี้จะมีลูกป้อม หนามถี่ ก้านข้าวสั้น เนื้อมีสีเหลืองดั่งขมิ้น รสหวานมัน และพันธุ์ “ชะนี” เป็นทุเรียนที่มีต้นกำเนิดอยู่ที่บางขุนนนท์โดยแท้จริง เกิดจากการผสมพันธุ์ระหว่างพันธุ์อีกบ กับ ก้านยาว มีลักษณะผลเป็นทรงหวด มีรสชาติอร่อย พลอากาศเอกทวี จุลละทรัพย์ บันทึกไว้ว่า ญาติของท่านเป็นผู้ทดลองผสมพันธุ์ทุเรียนใหม่ ญาติท่านนี้ชอบเลี้ยงชะนี เมื่อไปสวนก็จะเอาชะนีโอบคอ

ไปด้วย และขณะนี้ก็ชอบลูกค้าดอกทุเรียนขณะที่ท่านกำลังผสมอยู่ เมื่อทุเรียนออกผลมาก็เลยตั้งชื่อว่าพันธุ์ชะนี

“จริงๆ แล้วเราอาจจะพูดได้เลยนะว่า บางขุนนนท์เราเนียเป็นที่แรกในประเทศไทยที่มีทุเรียนพันธุ์ดี คุณทุเรียนอร่อยๆ ราคาแพงที่กินกันอยู่ในปัจจุบัน และส่งออกขายทั่วโลกอย่างทุเรียนนนท์ ทุเรียนระยอง หรือทุเรียนจันทบุรีเนีย ก็มีต้นกำเนิดอยู่ที่บางขุนนนท์ทั้งนั้นแหละ” นี่เป็นคำพูดของคุณพ่อที่เล่าให้ผมฟังด้วยสีหน้าและแววตาแห่งความภาคภูมิใจ

เมื่อผมถามว่าเกิดอะไรขึ้นกับสวนทุเรียนบางขุนนนท์ ทำไมสวนทุเรียนที่นี้ถึงหายสาบสูญไปจนหมดสีหน้าและแววตาอันสดใสของคุณพ่อนั้นได้จางหายไปทันที

ภาพ : คุณพ่อปารเมศ คุ้มครอง

**“น้ำตาพรากพรากหัวใจของชาวสวน
 ทรวงเราล้วนล้วนทรวงทรวงข้าจำชื่นชม
 น้ำท่วมสวนสวนสูญสิ้นตรอมตรม
 เคยชื่นชมชมชิดปิดตำนาน”**

บทกลอนบทนี้ผมได้ประพันธ์ขึ้นไว้ในหนังสือ “รวมบทกวี เล่าขานตำนานบางขุนนนท์” หลังจากที่คุณพ่อและบรรดาลูกหลานชาวสวนทุเรียนบางขุนนนท์ เล่าให้ฟังถึงช่วงเวลาอันโหดร้ายที่สุดของชาวสวนทุเรียน

“อุปสรรคใหญ่ของการปลูกทุเรียนนั่นก็คือน้ำท่วม ที่น้ำท่วมหลายครั้งมากนะ แต่เราก็สู้และฝ่าฟันอุปสรรคมาได้เรื่อยๆ ท่วมได้ก็ปลูกใหม่ได้ นี่แหละชีวิตชาวสวน” นี่เป็นคำพูดที่คุณพ่อเล่าให้ผมฟัง ซึ่งสอดคล้องกับที่ลุงเบิ้ม เอนก เล่าว่า

“ปี 2460 น้ำท่วมใหญ่ ปีมะเส็งใหญ่เนี่ย ทุเรียนที่นี่ก็ตายหมดเกลี้ยง แต่เราปลูกขึ้นมาใหม่” เช่นเดียวกับลุงตุ๋ โอภาสที่เล่าว่า

“เคยได้ยินว่าในปี 2485 ที่น้ำท่วมลานพระรูป ซึ่งเป็นช่วงก่อนผมเกิด สวนทุกแห่งที่ไปถึงขนาดต้องมีการรื้อฝาเรือน รื้อกระดานไม้ไปกัน แล้วสูบน้ำในสวนให้แห้งเลยนะ การกั้นน้ำสมัยก่อนเค้ายังไม่มีประสบการณ์ น้ำข้างในแห้ง น้ำข้างนอกเยอะก็สู้แรงดันไม่ไหว น้ำก็ทะลักเข้ามาในสวน ทุเรียนก็ตายหมดอยู่ดี แต่ต่อมาก็ปลูกกันใหม่อีกแหละ”

ประมาณปี 2518 บางขุนนนท์ก็ต้องประสบกับวิกฤตน้ำท่วมอีกครั้ง คุณพ่อเล่าให้ผมฟังว่า

“ครั้งนี้อาจารย์ฟุ้ง ศศิสนธิ หัวหน้าสถานีทดลองพืชสวนบางกอกน้อย ซึ่งมีพื้นที่อยู่ติดกับสวนทุเรียนของเรา ส่งคนงานราว 20 คน มาช่วยทำคันกั้นน้ำให้สวนทุเรียนในละแวกนี้ให้สูงขึ้น ทำยี่สิบก็ไปไม่รอด”

หลังจากน้ำท่วมครั้งนี้แล้วชาวสวนก็เริ่มปลูกทุเรียนใหม่อีกครั้ง แต่ก็ไม่ค่อยได้ผล เนื่องจากหลังน้ำท่วมชาวสวนต้องเผชิญกับการระบาดของโรคเชื้อรา หรือโรครากเน่าโคนเน่าของทุเรียน ซึ่งเกิดจากเชื้อรา *Phytophthora palmivora*

ลุงตุ๋ โอภาสเล่าให้ผมฟังว่า “ในอดีตเรายังไม่มียามากำจัดโรคนี้ได้ รากเน่าหลุดมาเป็นกระบิ กระบิเลย ทุเรียนตายกันเป็นระนาว แม้กระทั่งคุณเผด็จ ฐิตะฐาน อธิบดีกรมวิชาการเกษตรในช่วงนั้นก็ยังสายหัว”

ปัจจุบันคือสวนเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว บางขุนนนท์

เมื่อเกิดน้ำท่วมใหญ่ในปี 2521 และยังท่วมซ้ำอีกในปี 2526 สวนทุเรียนในบางขุนนนท์ก็ล้มแทบจะทั้งหมด นับเป็นการ “ปิดตำนานสวนทุเรียนบางขุนนนท์” อย่างถาวร

เมื่อผมมีโอกาสเข้ามาชมแหล่งพันธุ์ไม้ **สวนลุงฉิม บางขุนนนท์** ที่ตั้งอยู่ในซอยบางขุนนนท์ 20 ผมก็ได้สัมผัสกับบรรยากาศอันร่มรื่นที่เต็มไปด้วยพันธุ์ไม้เขียวขจีนานาชนิด และยังคงสภาพร่องสวนเดิมให้เห็น ผมหวังว่าจะได้เห็นต้นทุเรียนที่ยังหลงเหลือ หรือต้นทุเรียนที่ปลูกขึ้นใหม่สักต้น

“อ้อ ! ไม่ต้องมองหาหรอก มันจะปลูกได้ยังไงล่ะ ปลูกไป...ไม่ใช่ปีสองปีแล้วมันจะได้กิน เงินทองต้องใช้ทุกวัน ลูเปลี่ยนมาปลูกแบบนี้ไม่ดีกว่าหรือ” ลุงตุ๋ โอภาสพูดออกมาเหมือนจะรู้ว่าผมกำลังคิดอะไรอยู่

“ใช่ครับนี่แหละคือคำตอบที่ผมต้องการทราบ” ผมตอบลุงตุ๋ในใจ

เมื่อคุยกับลุงตุ๋เพิ่มเติมก็ทำให้ผมทราบว่า เมื่อชาวสวนต้องเผชิญกับน้ำท่วมใหญ่หลายต่อหลายครั้ง ชีวิตชาวสวนทุเรียนบางขุนนนท์ก็ค่อยๆ เปลี่ยนไปตามกาลเวลา สวนบางแห่งก็เปลี่ยนมือเปลี่ยนเจ้าของ แปรเปลี่ยนเป็นอาคารบ้านเรือน แต่บางแห่งลูกหลานก็ยังคงยึดอาชีพทำสวนตามเดิม หากแต่ปรับเปลี่ยนไปปลูกพันธุ์ไม้ชนิดอื่นแทน หรือเปลี่ยนไปปลูกพันธุ์ไม้หลากหลายชนิดในสวนเดียวกัน เช่นเดียวกับสวนแห่งนี้ ที่ปลูกทั้ง มะม่วง มะปราง มะยงชิด เงาะ ชมพู่ ขนุน ฝรั่ง กลัวย เพราะพืชเหล่านี้ก็ออกผลเร็วกว่าทุเรียน สวนในลักษณะนี้เขาเรียกว่า **สวนเบญจพรรณ** ซึ่งการทำสวนในรูปแบบนี้มักจะทำควบคู่ไปกับการเพาะพันธุ์ไม้ ตอนกิ่ง ทาบกิ่ง เสียบกิ่ง ขยายด้วย นี่แหละทำให้ชาวสวนมีรายได้เป็นกอบเป็นกำ

ภาพ : โรงเพาะชำแหล่งพันธุ์ไม้ สวนลุงฉิม (ซ้าย) บ้านสวน บางขุนนนท์ 31 (ขวา)

นับว่าวันนี้เป็นโชคของผมที่ได้พบกับลุงตุ๋ โอภาส และได้เยี่ยมชมสวนของท่าน ซึ่งโดยปกติแล้วท่านไม่ค่อยมีเวลาว่าง เนื่องจากท่านมีภารกิจมากมาย จึงทำให้วันนี้ผมได้ข้อมูลหลากหลายที่ไม่เคยทราบมาก่อน

ราวกับว่าวันนี้ท่านได้เป็นส่วนหนึ่งในการเปิดตำนานทุเรียนบางขุนนนท์ที่หลับใหลไปแล้วให้ตื่นขึ้นมาอีกครั้ง

แม้ว่าทุเรียนบางขุนนนท์จะปิดตำนานไปแล้ว แต่ก็มีได้หมายความว่า จะปิดตำนานทุเรียนหวานรสชาติไปซะทีเดียว เนื่องด้วยช่วงที่ทุเรียนเดินทางมาถึงบางขุนนนท์นั้น ทุเรียนได้แพร่ขยายไปในท้องถิ่นนทบุรีด้วย ซึ่งทุเรียนนนทบุรีนี้เป็นทุเรียนที่มีรสชาติอร่อย หวาน มัน หอม เนื้อเนียน ไม่แพ้กับทุเรียนบางขุนนนท์เลย และทุกวันนี้ก็ยังคงหลงเหลือให้เราได้ลิ้มลองอยู่บ้าง แต่ก็มีราคาค่อนข้างสูง ทว่าเมื่อสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป คนเข้ามาอยู่อาศัยมากขึ้น ทำให้น้ำเริ่มเสียและอากาศเป็นพิษ ประกอบกับต้องเผชิญกับน้ำท่วมหลายๆ ครั้ง จึงทำให้ทุเรียนต้องเดินทางไกลไปอยู่แถวระยอง จันทบุรี และปราจีนบุรี ดังเช่นที่เราเห็นอยู่ตามท้องตลาดในทุกวันนี้

อ้างอิง

กรมศิลปากร. (2543). *ตลาดน้ำ : วิถีชีวิตของเกษตรกรภาคกลาง*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

ทวี จุลละทรัพย์. (2528). *อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ นางจ่าง จุลละทรัพย์*. กรุงเทพฯ: พลชัย.

ปิยะ เกียรติก้อง. (2500). *การสำรวจพันธุ์ทุเรียนในจังหวัดธนบุรี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศิลปกรรมและสัตวบาลบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, คณะศิลปกรรมและสัตวบาล.

ปารเมศ คุ้มครอง. (1 พฤศจิกายน 2561). *สัมภาษณ์*. ลูกชายเจ้าของสวนทุเรียนครุณะอ่อน บางขุนนนท์. เปลี่ยน ภาสกรวงศ์. (2557). *ตำราแม่ครัวหัวป่าก์* (พิมพ์ครั้งที่ 9). นนทบุรี: ต้นฉบับ.

ศุภธัช คุ้มครอง. (2562). *รวมบทกวี เล่าขานตำนานบางขุนนนท์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะศิลปศาสตร์, สาขาวิชาภาษาไทย.

ศูนย์การเรียนรู้เพื่ออนุรักษ์ทุเรียนพื้นบ้านนนทบุรี. (10 พฤศจิกายน 2561). *ประวัติทุเรียนนนท์*. เข้าถึงจาก <https://www.duriannon.com/13771276/ประวัติทุเรียนนนท์>

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ. (7 พฤศจิกายน 2561). *ประวัติของทุเรียนในประเทศไทย*. เข้าถึงจาก <http://kanchanapisek.or.th/kp6/sub/book/book.php?book=28&chap=4&page=t28-4-infodetail01.html>

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ. (1 กุมภาพันธ์ 2562). *ประวัติการใช้และการผลิตยาในประเทศไทย*. เข้าถึงจาก <http://kanchanapisek.or.th/kp6/sub/book/book.php?book=38&chap=6&page=t38-6-infodetail08.html>

สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2556). *กรุงเทพฯ กรุงธนฯ มีภูมิสถาน ชื่อบ้านนามเมือง*. กรุงเทพฯ: ดรีม แคทเชอร์.

สำนักงานเขตบางกอกน้อย. (2552). *แนะนำเขตบางกอกน้อย “โฟกัสบางกอกน้อย”*. กรุงเทพฯ:

ม.ป.พ.

โอภาส บุญเปี่ยม. (5 พฤศจิกายน 2561). *สัมภาษณ์*. เจ้าของแหล่งพันธุ์ไม้สวนลุงฉิม บางขุนนนท์

เอนก สังขนิษฐ์. (3 พฤศจิกายน 2561). *สัมภาษณ์*. ทายาทสวนทุเรียนลุงชม สังขนิษฐ์ บางขุนนนท์